

Karta i/ili zemljovid?

Riječ kartografija je složenica od dviju grčkih riječi: χαρτης – list papira, povelja, karta i γραφω – risati, crtati. Kartografija je staro umijeće, stara struka. Podatak da se riječ *kartografija* prvi puta spominje uz riječ geografija i horografija izgravirana na jednom geodetskom instrumentu iz 1576. god. (Lovrić, 1988) nije točan (vidi Harley, 1987). Riječ *kartografija* skovao je 1839. god. Manuel Francisco de Barros e Sousa, Viscount of Santarém, portugalski učenjak, sa značenjem proučavanja starih karata. Riječ je uskoro primijenjena na kartografiju općenito, u značenju u kojem se upotrebljava i danas, a pojavljuje se u mnogim europskim jezicima u drugoj polovini 19. st.

Zasluga za stvaranje geografskih karta kojima se Zemljina sfera prikazuje u ravnini pripada starim Grcima. U antičkom svijetu nije postojao poseban naziv za geografske karte. U Rimskom carstvu kartografski prikaz označavan je kao *tabula*. Kasnije, u ranom srednjem vijeku, počela se također upotrebljavati latinska riječ *mappa*, posebno u obliku *mappa mundi* (karta svijeta) za karte svih tada poznatih dijelova Zemlje. Prema Neumannu (1988), od 15. stoljeća na ovamo susreću se sljedeći nazivi za kartu *Planisphaerium*, *Imago*, *Szenographie*, *Ichonographie*, *Prospekt*, *Representatio*, *Contrafactur*, *Theater*, *Typus*, *Riß*, *Plan*, *Tabula*, *Descriptio*, *Delineatio* i drugi.

Primjena riječi *karta* za kartografski prikaz može se dokazati tek u doba renesanse. Očito je da je taj naziv izveden iz latinske riječi *charta* (list, papir), koja dolazi od starogrčke riječi χαρτης (papir iz papirusa). U novogrčkom se počinje izvorno starogrčka riječ *carthz* upotrebljavati u novom značenju, kao i njoj srodna turska riječ *harita*.

Sama riječ *karta* u svim svojim promjenama nije postala posve internacionalna riječ. U nekim zemljama dana je prednost nazivu izvedenom iz riječi *mappa* i to u obliku *map* u zemljama engleskog govornog područja i u obliku *mapa* u zemljama španjolskog govornog područja, zatim u Poljskoj, Češkoj i Slovačkoj. Često se za geografsku kartu

upotrebljava čisto nacionalni naziv, kao primjerice *térkép* u Mađarskoj, *tizu* u Japanu, *peta* u Indoneziji ili *zemljovid* u Hrvatskoj.

U novije vrijeme u Hrvatskoj se sve češće upotrebljava naziv *zemljovid*, što naravno nije loše i čini se da je u skladu s općim stavom prema kojem, kad god je moguće, umjesto stranih riječi treba upotrebljavati hrvatske. Međutim, riječ *karta*, iako ima korijen u latinskom i grčkom, nije strana riječ. Može se naći u stručnoj literaturi i rječnicima hrvatskoga jezika. Osim toga, ako nas smeta riječ *karta*, pa umjesto *topografska karta* kažemo *topografski zemljovid*, onda nismo dosljedni. Naime, riječ *topografija* dolazi od grčkih riječi *τοπος* = mjesto i *γραφειν* = pisati, crtati, opisivati. Dakle, *topografija* bi bila mjestopis, zemljopis, terenopis (Neidhardt, 1950). Prema tome, logično bi umjesto *topografska karta* bilo govoriti *mjestopisni zemljovid*. Takvih je pokušaja bilo, no nisu se održali.

Naziv *zemljovid* može se upotrebljavati za opću geografsku kartu. Međutim, on ne može zamijeniti naziv *karta* zbog nekoliko razloga. Prvo, osim geografskih ili topografskih karata koje prikazuju Zemlju i zemljište, postoji velik broj tematskih karata na kojima je prikaz Zemlje, odnosno zemljišta u drugome planu. Nadalje, kartografija se bavi i drugim planetima. Sigurno ne bi bilo dobro reći *zemljovid zvjezdanog neba*, *zemljovid Mjeseca* ili *zemljovid Marsa*. Konačno, riječ *zemljovid* je neplodna u tvorbi riječi. Ako bismo iz upotrebe izbacili riječ *karta* i zamijenili je sa *zemljovidom*, što ćemo onda učiniti s *kartografijom* i *kartografima*? Što će biti *kartometrija*, a što *kartografika*?

Prema tome, na pitanje čemu dati prednost zemljovidu ili karti, odgovor je da je *karta* naziv bez kojeg ne možemo. Zemljovid je pojmovno uži, pa iako nekima zvuči "hrvatskije", ne može zamijeniti staru riječ *karta*.

Literatura:

- Harley, J. B. (1987): *The Map and the Development of the History of Cartography*, u: Harley, J. B. i Woodward D. (urednici): *The History of Cartography*, Vol. I, The University of Chicago Press, Chicago, London.
- Lovrić, P. (1988): *Opća kartografija*, SNL, Zagreb.
- Neidhardt, N. (1950): *Naziv struke*, Geodetski list br. 1-3, 9-13.
- Neumann, J. (1988): *Begriffsgeschichtliches um den Kartographen*. *Kartographische Nachrichten*, Heft 5, 185-190.

M. Lapaine